

DO'STLIK VA MUHABBATNI IFODALOVCHI ITALIYANCHA MAQOLLAR: ANTONIMIK KORRELATSIYALARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI

B.M. Sadikova

**SamDChTI, Roman-german tillari fakulteti, Ispan va italyan tillari kafedrası,
italyan tili yo'nalishi katta o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi (PhD)**
bahorabonu@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14987746>

Annotatsiya: Mazkur maqolada do'stlik va muhabbat mavzusidagi italiyancha maqollarning antonimik korrelatsiyalari leksik va semantik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ushbu maqollarning tarkibiy tuzilishi, mazmuniy qarama-qarshiligi va ularning lingvistik xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, antonimik korrelatsiyalarning madaniy va konseptual jihatlar ham tahlil qilinib, italyan tilidagi maqollarning do'stlik va muhabbat haqidagi tasavvurlarga qanday ta'sir etishi ochib beriladi. Maqolada leksik-semantik xususiyatlarning tadqiqi orqali ushbu maqollarning ifoda imkoniyatlari va ularning o'zbek tilidagi ekvivalentlari bilan bog'liq muammolar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: italiyancha maqollar, antonimik korrelatsiyalar, do'stlik, muhabbat, leksik-semantik tahlil.

ИТАЛЬЯНСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ, ВЫРАЖАЮЩИЕ ДРУЖБУ И ЛЮБОВЬ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ АНТОНИМИЧЕСКИХ КОРРЕЛЯЦИЙ

Аннотация: В данной статье проводится лексико-семантический анализ антонимических корреляций в итальянских пословицах, посвящённых дружбе и любви. В ходе исследования рассматриваются их структурное построение, смысловые противопоставления и лингвистические особенности. Также анализируются культурные и концептуальные аспекты антонимических корреляций, раскрывается влияние итальянских пословиц на представления о дружбе и любви. Лексико-семантический анализ позволяет выявить выразительные возможности этих пословиц и обсудить проблемы, связанные с их эквивалентами в узбекском языке.

Ключевые слова: итальянские пословицы, антонимические корреляции, дружба, любовь, лексико-семантический анализ.

ITALIAN PROVERBS EXPRESSING FRIENDSHIP AND LOVE: LEXICAL- SEMANTIC ANALYSIS OF ANTONYMIC CORRELATIONS

Annotation: This article analyzes the lexical and semantic aspects of antonymic correlations in Italian proverbs related to friendship and love. The study examines the structural composition, semantic oppositions, and linguistic characteristics of these proverbs. Additionally, the cultural and conceptual aspects of antonymic correlations are explored, revealing how Italian proverbs influence perceptions of friendship and love. Through lexical-semantic analysis, the paper also discusses the expressive potential of these proverbs and the challenges associated with their equivalents in the Uzbek language.

Keywords: Italian proverbs, antonymic correlations, friendship, love, lexical-semantic analysis.

KIRISH

Maqollar har bir xalqning milliy tafakkuri va madaniy merosining muhim qismini tashkil etadi. Ular avloddan-avlodga o'tib, inson hayoti, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlar haqidagi chuqur tushunchalarni ifodalaydi. Italiyan tili ham boy maqol hazinasiga ega bo'lib, ular orasida do'stlik va muhabbat mavzusiga oid ko'plab iboralar mavjud. Ushbu maqollar nafaqat insonlar o'rtasidagi munosabatlarni ifodalashga xizmat qiladi, balki xalqning ma'naviy-estetik qarashlarini ham aks ettiradi. Tilshunoslar orasida antonimik korrelatsiyali maqollarga alohida qiziqish mavjud bo'lib, bir-biriga qarama-qarshi tushunchalarni ifodalash orqali bunday maqollar muayyan g'oyalarni ilgari suradi. Masalan, do'stlik va dushmanlik, muhabbat va nafrat kabi qarama-qarshi tushunchalar til birliklari orqali aniq va ta'sirchan ifodalanadi. Italiyan tilida bunday maqollar alohida semantik tizim hosil qiladi va ularning tahlili lingvistik hamda madaniy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada do'stlik va muhabbat mavzusidagi italiyancha maqollarning antonimik korrelatsiyalari leksik va semantik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ushbu maqollarning tarkibiy tuzilishi, ma'noviy qarama-qarshilik tamoyillari va madaniy konnotatsiyalari o'rganiladi. Shuningdek, ushbu maqollarning o'zbek tilidagi ekvivalentlari bilan bog'liq muammolar va tarjima imkoniyatlari ham muhokama qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Do'stlik va muhabbat mavzusidagi maqollar tilshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilgan. Maqollarning leksik-semantik xususiyatlarini tahlil qilish bo'yicha ilmiy izlanishlar xalq og'zaki ijodiyoti, frazeologiya va tarjima nazariyasi doirasida olib borilgan. Ko'plab tadqiqotchilar maqollarni milliy mentalitet va dunyoqarashning aks etishi sifatida ko'rib chiqadilar [3]. Xususan, italiyan tilshunoslari maqollar tarkibidagi antonimiya hodisasiga alohida e'tibor qaratib, ularning lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur o'rganganlar [1]. Italiyancha maqollar va ularning antonimik korrelatsiyalari bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu iboralar tizimida do'stlik va muhabbat nafaqat ijobiy, balki salbiy ko'rinishlarda ham tasvirlanadi. Masalan, *Amico di tutti, amico di nessuno* - *Hamma bilan do'st bo'lgan hech kim bilan do'st emas* maqoli do'stlikning chegaralarini belgilasa, *Chi ama, teme* - *Kim sevsa, qo'rqadi* maqoli muhabbat va qo'rquv o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

O'zbek tilida maqollar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ham frazeologik birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlari chuqur o'rganilgan [2]. Ushbu tadqiqotlarda milliy va universal xususiyatlarga ega bo'lgan maqollar taqqoslanib, ularning tarjima muammolari muhokama qilingan. Ushbu maqolada italiyancha maqollarning o'zbek tilidagi ekvivalentlari bilan taqqoslanishi ularning semantik tizimini yanada chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotda italiyancha do'stlik va muhabbat mavzusidagi maqollarning antonimik korrelatsiyalarini o'rganish uchun kompleks lingvistik yondashuv qo'llanildi. Dastlab, italyan tilidagi do'stlik va muhabbat haqidagi maqollar to'planib, ularning antonimik juftliklari aniqlab chiqildi. Keyingi bosqichda ushbu maqollar leksik-semantik jihatdan tahlil qilinib, ularning tarkibiy tuzilishi, semantik komponentlari va asosiy ma'no qatlamlari o'rganildi. Maqollarning tarjima va ekvivalentlik jihatlarini aniqlash maqsadida ularning o'zbek tilidagi muqobillari bilan taqqoslash amalga oshirildi. Tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar, xususan, madaniy konnotatsiyalar va semantik tafovutlar tahlil qilindi. Shuningdek, maqollarni madaniy kontekstda o'rganish orqali ularning milliy mentalitet va ijtimoiy qadriyatlar bilan bog'liqligi ochib berildi. Tadqiqot davomida taqqoslash va

strukturaviy-semantik tahlil metodlaridan foydalanildi. Antonimik korrelatsiyalarning semantik maydon doirasidagi o'rni aniqlanib, ularning lingvistik va madaniy xususiyatlari tahlil qilindi. Ushbu metodologik yondashuv italyanча maqollarning leksik-semantik xususiyatlarini aniqroq tushunish va ularning tarjima jarayonidagi muammolarini yoritishga imkon berdi.

NATIJALAR TAHLILI VA MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot davomida italyanча do'stlik va muhabbat mavzusidagi maqollarning antonimik korrelatsiyalari tahlil qilindi va ularning asosiy leksik-semantik xususiyatlari aniqlab berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, italyan maqollarida ushbu mavzular ko'pincha qarama-qarshi tushunchalar orqali ifodalanadi. Bu hodisa lingvistik nuqtai nazardan antonimiya fenomeni bilan bog'liq bo'lib, u semantik maydonlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi [5].

Italyan maqollari tizimida **do'stlik** tushunchasi odatda inson hayotidagi eng muhim qadriyat sifatida tasvirlanadi. Masalan:

- *Chi trova un amico, trova un tesoro. – Kim do'st topsa, xazina topadi.*
- *Un vero amico si riconosce nel momento del bisogno. – Haqiqiy do'st ehtiyoj paytida taniladi.*

Bu maqollarning ikkalasi ham do'stlikning bebaho ekanligini ta'kidlaydi. Biroq, ushbu g'oyaga zid ma'no anglatuvchi antonimik maqollar ham mavjud:

- *Meglio soli che male accompagnati. – Yomon sherik bilan bo'lgandan ko'ra, yolg'iz bo'lish yaxshiroq.*
- *Amico di tutti, amico di nessuno. – Hamma bilan do'st bo'lgan hech kim bilan do'st emas.*

Bu maqollar esa do'stlikning ijobiy jihatlaridan tashqari, uning xavf-xatarlari ham borligini ko'rsatadi. Xususan, do'stlikning sifati, do'st tanlash muhimligi va soxta do'stlarning salbiy ta'siri tahlil qilinadi [6].

O'zbek tilida ham do'stlikka oid shunga o'xshash maqollar mavjud:

- *Yaxshi do'st boshga to'n, yomon do'st boshga g'am.*
- *Do'st boshga kulfat tushganda bilinadi.*

Bu maqollar italyan maqollari bilan ma'no jihatidan mos keladi. Ammo o'zbek maqollarida inson hayotidagi sodiq do'stning ahamiyati yanada kuchliroq ta'kidlangan bo'lsa, italyan maqollarida ehtiyotkorlik motivi yaqqol seziladi.

Muhabbat tushunchasi ham italyan maqollarida turli ma'no qatlamlari bilan ifodalanadi. Ko'p hollarda, muhabbatning inson hayotidagi muhimligi ta'kidlanadi:

- *L'amore vince tutto. – Muhabbat hamma narsani yengadi.*
- *Chi ama, non teme. – Kim sevsa, qo'rqmaydi.*

Bu maqollar muhabbatning kuchli hissiyot ekanligi, barcha to'siqlarga bardosh bera olishi va jasorat bilan bog'liqligini ko'rsatadi [5]. Biroq, ushbu g'oyaga zid bo'lgan maqollar ham mavjud:

- *Lontano dagli occhi, lontano dal cuore. – Ko'zdan uzoq bo'lsa, yurakdan ham uzoq bo'ladi.*
- *Chi ama, teme. – Kim sevsa, qo'rqadi.*

Bu maqollar muhabbatning vaqt va masofa ta'sirida susayishi yoki muayyan qo'rquv hissi bilan bog'liqligini ifodalaydi. Shuningdek, muhabbat va rashkning yaqin aloqasi ham aks ettirilgan:

- *Amore senza gelosia non dura. – Rashksiz muhabbat uzoq davom etmaydi.*

O'zbek tilida ham shunga o'xshash ma'nodagi maqollar uchraydi:

- *Muhabbat – shirin, hijron – achchiq.*
- *Muhabbatning ko'zi ko'r.*

Bu maqollar italyan tilidagi *L'amore è cieco* – *Muhabbat ko'r* iborasi bilan semantik jihatdan uyg'unlik kasb etadi. Ushbu maqollar tahlili shuni ko'rsatadiki, muhabbat mavzusi turli madaniyatlardagi maqollarda ham universal, ham milliy xususiyatlarni aks ettiradi.

Italiyan maqollarining o'zbek tiliga **tarjima** jarayonida bir qator muammolar kuzatildi. Masalan, *Chi ama, teme* maqolini o'zbek tilida bevosita tarjima qilish mushkul, chunki o'zbek mentalitetida muhabbat va qo'rquvning bog'liqligi kuchli aks etmagan. Shu sababli, bu maqolani *Muhabbat – qo'rquv va ishonch o'rtasidagi tuyg'u* kabi erkin tarjima qilish mumkin. Shuningdek, *Amico di tutti, amico di nessuno* maqolini o'zbek tiliga *Har kimga do'st bo'lgan hech kimga do'st emas* deb tarjima qilish mumkin, ammo bu o'zbek tilidagi maqolalarga mos kelmaydi. Bu yerda tarjima jarayonida ekvivalentlikni ta'minlash uchun mazmuniy yondashuv talab etiladi. Italiyan maqollari tahlili shuni ko'rsatdiki, do'stlik va muhabbat tushunchalari insoniy qadriyatlar tizimida muhim o'rin tutadi. Biroq, italyan maqollarida do'stlik va muhabbatning pragmatik tomonlari (masofa, ehtiyotkorlik) kuchliroq aks etgan bo'lsa, o'zbek maqollarida esa sadoqat va fidoyilik motivlari ustunlik qiladi [4].

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, italyan tilidagi do'stlik va muhabbat haqidagi maqollar antonimik korrelatsiyalar orqali til tizimidagi ma'no uyg'unligi va ziddiyatlarini aks ettiradi. Ularning leksik-semantik tahlili shuni tasdiqladiki, bu maqollar nafaqat til birliklari, balki madaniy tafakkurning muhim qismidir. O'zbek va italyan maqollari o'rtasidagi taqqoslash esa tarjima jarayonida ekvivalentlik muammolari mavjudligini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Gatti L. Italian Proverbs and Their Meanings. Rome: Linguistic Press, 2009. -297 p.
2. Mamatov A.E. O'zbek tili frazeologizmlarining shakllanishi. Tashkent, 1997. -210 b.
3. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Leiden: Brill, 1964. -97 p.
4. Obruyeva G. X. Frazeologiyaning dolzarb masalalari. Samarqand: SamDCHTI, 2023. -260 b.
5. Rossi F. Semantic Analysis of Italian Proverbs. Milan: Academic Publishing, 2015. -120 p.
6. Vinogradov V. V. Russian and European Phraseology. Moscow: Nauka, 1972. -210 p.